

УДК 341.4
DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).546](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).546)

Б. М. Семенишина-Фіголь
orcid.org/0000-0002-0585-9944
викладач кафедри кримінального права та процесу
Національної академії прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

В. В. Миколук
orcid.org/0000-0001-5401-8335
студент VI курсу юридичного факультету
Національної академії прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. Враховуючи геополітичну ситуацію, яка склалась нині у світі, міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні є досить актуальним. Саме завдяки міжнародному співробітництву вдається попередити злочинність, а також розкрити ті кримінальні правопорушення, що мають транскордонний характер. Одним із найбільш негативних наслідків є інтернаціоналізація злочинності, тобто поширення її типових ознак та проявів у країнах та регіонах, для яких вони не були характерними. Тому компетентні органи однієї держави дедалі частіше звертаються по допомогу до компетентних органів іншої держави в процесі розслідування злочинів.

Оцінка стану літератури. Більшу частину досліджень із проблеми міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу вчені здійснили або в частині окремих питань міжнародного кримінального процесу, або через розгляд його як складової частини міжнародного кримінального права. Як цілісна система це питання залишається неопрацьованим. Крім того, легально поняття «міжнародний кримінальний процес» (тобто такого, яке б мало юридичне закріплення) в національному законодавстві немає.

Тому метою статті є подальший науковий пошук та аналіз особливостей міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Для досягнення поставленої мети треба виконати такі завдання:

- проаналізувати особливості нормативно-правового регулювання міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні;
- визначити поняття та сутність міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні;
- охарактеризувати найбільш актуальні аспекти міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні.

Міжнародна правова допомога надається з метою встановлення об'єктивної істини в кримі-

нальному провадженні та забезпечення гарантії правосуддя, забезпечення прав і свобод людини, законних інтересів фізичних і юридичних осіб. На сучасному етапі поширення інтернаціональної злочинності необхідна розвинута система міжнародного співробітництва, яка забезпечить законне та обґрунтоване досудове розслідування, розгляд у суді кожного кримінального провадження та виконання інших завдань кримінального судочинства.

Порядок здійснення міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні визначено Розділом IX Кримінального процесуального кодексу України [1] та Інструкцією про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва в кримінальному провадженні під час судового провадження [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 542 КПК України міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів із метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження.

Конструкція ст. 542 КПК України дає змогу виділити сім форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження:

- 1) вручення документів;
- 2) виконання окремих процесуальних дій;
- 3) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- 4) тимчасова передача осіб;

- 5) перейняття кримінального переслідування;
- 6) передача засуджених осіб;
- 7) виконання вироків.

Перелік заходів, які можуть бути здійснені в межах міжнародного співробітництва, не є вичерпним, оскільки закон вказує, що, окрім визначених у КПК України заходів, можуть бути вчинені й інші заходи, які вчиняються на виконання міжнародних договорів, укладених Україною.

Також Україною ратифіковані такі конвенції, як Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами 1949 р., Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р. та інші, в них визначені загальні засади перейняття кримінального переслідування і не містяться процесуальні норми.

У ст. 27 Європейської конвенції про передачу провадження в кримінальних справах 1972 р., яка була ратифікована Україною, зазначено, що запитувана держава може на прохання запитуючої держави вдатися до тимчасового арешту підозрюваної особи:

а) якщо законодавство запитуваної держави дозволяє утримання під вартою за вчинений злочин;

б) якщо є підстави вважати, що підозрювана особа зникне або сприятиме знищенню доказів.

У вищевказаній Конвенції також за жодних обставин не допускається тримання особи під вартою більше 40 діб, якщо воно здійснюється виключно на підставі ст. 27, в той же час ст. 29 зумовлено, що особа, яка утримується під вартою, має бути звільнена за будь-яких обставин, якщо вона була заарештована на виконання ст. 27, а запитувана держава не отримала клопотання про порушення кримінального переслідування впродовж 18 днів від дати арешту.

На думку О. Виноградової, правова допомога в кримінальних провадженнях є однією з форм міжнародного співробітництва і його пріоритетним напрямом. Цілями такого співробітництва є забезпечення законних прав і інтересів громадян і юридичних осіб, сприяння ефективному відправленню правосуддя, боротьба зі злочинністю [3, с. 90].

Багато вчених розглядають міжнародне співробітництво держав у сфері кримінального провадження як один з інститутів міжнародного кримінального права. Тому в юридичній літературі часто сприймають міжнародне кримінальне право як надзвичайно широке явище, що охоплює все міжнародне співробітництво держав у сфері кримінального процесу. Так, деякі автори до особливостей міжнародного кримінального права зараховують його комплексний характер, оскільки воно містить норми кримінального, кримінального процесуального і кримінально-виконавчого права [4, с. 15].

На необхідність більш обережного поводження з терміном «міжнародне кримінальне право» звер-

тають увагу багато вчених. Надумку М.В. Буроменського, «ідея міжнародного кримінального права нерідко по суті підміняє собою міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю» [5, с. 366].

Міжнародне співробітництво у сфері кримінального провадження – це врегульована міжнародними договорами та (або) внутрішньодержавним кримінальним процесуальним законодавством чи заснована на принципі взаємності різноманітна за напрямками і формами взаємодія правоохоронних і судових органів України з відповідними компетентними органами запитуючої сторони або міжнародними організаціями, здійснювана на всіх етапах кримінального процесу, спрямована на вирішення загальних завдань кримінального судочинства, пов'язана з розслідуванням, розглядом і вирішенням кримінальних справ, а також виконанням прийнятих процесуальних рішень, захистом прав і законних інтересів осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві [6, с. 16].

Необхідно зазначити, що в літературі позитивно оцінюється становлення самостійного міжнародного кримінального процесу (міжнародного кримінального судочинства) і більш чіткого розмежування норм матеріального кримінального права і норм процедурного характеру.

Аналіз літературних джерел та нормативно-правових актів із питань співробітництва держав дає змогу виділити такі основні напрями вказаної діяльності:

- співробітництво з питань криміналізації окремих протиправних діянь міжнародних та транснаціональних злочинів;

- з питань створення та функціонування міжнародних судових органів з юрисдикцією щодо міжнародних злочинів;

- співробітництво у процесі кримінального провадження між державами, щодо попередження кримінальних правопорушень, співробітництво у пенітенціарній сфері [7, с. 115].

Дедалі частіше у процесі досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень національні уповноважені органи однієї країни запитують допомогу в іншій щодо надання, зокрема, речових доказів, забезпечення показань експертів та свідків, здійснення екстрадиції обвинувачених або видачі засуджених [8].

Формами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є міжнародна правова допомога під час проведення процесуальних дій, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінальне провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. На сучасному етапі поширення інтернаціональної злочинності не обхідна розвинута система міжнародного співробітництва, яка забезпечить швидке, повне та

неупереджене досудове розслідування і судовий розгляд та виконання інших завдань кримінального провадження.

Саме тому в українському законодавстві значне місце посідає питання правового регулювання міжнародного співробітництва. Проте варто зауважити, що наук у зв'язку з динамічністю соціальних, економічних, політичних, екологічних змін, що відбуваються в суспільстві в епоху розвитку новітніх технологій та підвищення суспільної небезпечності вчинюваних злочинів, існує необхідність вдосконалення українського законодавства, в тому числі з урахуванням міжнародної практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, варто зазначити, що новий КПК України досить детально і прискіпливо регламентує питання міжнародного співробітництва в кримінальному судочинстві, а належна правова регламентація в національному законі як одна з найважливіших умов ефективного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю набуває значення гарантії здійснення правосуддя. Утім, залишаються певні недоліки, на які було звернути увагу, а доопрацювання відповідних положень кримінального процесуального законодавства в подальшому будуть сприяти лише зміцненню правосуддя в Україні. Хоч процесуальний порядок міжнародного співробітництва досить чітко визначений у міжнародних договорах та у чинному національному кримінальному процесуальному законодавстві, проте у зв'язку з активним поширенням міжнародних злочинів у світі неможливо передбачити абсолютно всі прояви злочинності та суспільно негативні наслідки, що настануть. Тому станом на сьогоднішній день необхідно внести зміни до національного законодавства, які максимально допоможуть запобігти злочинним посяганням у майбутньому.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. С. 88.
2. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження : Наказ Міністерства юстиції України від 19.08.2019 р. № 2599/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19>
3. Виноградова О. Принципи міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Право України*. 1999. № 4. С. 89–95.
4. Зуєв Б.Б. Міжнародне співробітництво за новим КПК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. № 19. С. 129–132.
5. Буроменський М.В. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права. *Вісник до 10-річчя Академії правових наук України*. 2003. №2-3 (33-34). С. 359–370.
6. Смирнов М.І. Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Одеса : Фенікс, 2006. 242 с.
7. Грошевий Ю.М. кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
8. Підгородинська А.В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні : поняття та процесуальні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 4. С. 114–118.

Анотація

Семенішина-Фіголь Б. М., Миколук В. В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні. – Стаття.

У статті розглянуто поняття і сутність міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Висвітлено стан дослідження проблеми міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють сферу міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, а також визначають порядок та зміст такого співробітництва. Стаття присвячена визначенню поняття міжнародного співробітництва, місця міжнародного співробітництва в кримінальному процесуальному праві. Проводиться аналіз деяких форм міжнародної правової допомоги, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, інших нормативно-правових актів.

У статті проаналізовано підходи до визначення поняття та змісту міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Здійснено аналіз зіставлення міжнародного права та міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Розкрито особливості міжнародного співробітництва на рівні різних країн та співтовариств.

Висвітлені особливості інституту міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження, процесу видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, перейняття кримінального провадження. Зазначено правове підґрунтя регулювання міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Наведений аналіз деяких положень Кримінального процесуального кодексу України, Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва в кримінальному провадженні під час судового провадження з нормами відповідних міжнародно-правових актів, що регулюють міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні. Пропонуються шляхи вирішення проблемних питань, пов'язаних із міжнародним співробітництвом у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, міжнародне співробітництво, екстрадиція, кримінальний процес, злочинність.

Summary

Semenyshyna-Fihol B. M., Mykoluk V. V. International cooperation in criminal proceedings. – Article.

The article deals with the concept and essence of international cooperation in criminal proceedings. The status of the investigation of the problem of international cooperation in criminal proceedings is covered. The basic normative legal acts regulating the sphere of international cooperation in criminal proceedings are analyzed, as well as determining the procedure and content of such cooperation. The article is devoted to defining the concept of international cooperation, the place of international cooperation in criminal procedural law. The analysis of some forms of international legal assistance, provided by the Criminal Procedure Code of Ukraine, other regulatory legal acts.

The article analyzes the approaches to defining the concept and content of international cooperation in criminal proceedings. The analysis of juxtaposition of international law and international cooperation in criminal

proceedings is carried out. The features of international cooperation at the level of different countries and communities are revealed.

The peculiarities of the institute of international legal assistance during criminal proceedings, the process of extradition of persons who committed a criminal offense, the initiation of criminal proceedings are highlighted. The legal basis for regulating international cooperation in criminal proceedings is outlined. An analysis of some of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, Instructions on the procedure for international cooperation on mutual legal assistance, extradition, transfer (adoption) of convicted persons, execution of sentences and other issues of international judicial cooperation in criminal proceedings norms of relevant international legal acts governing international cooperation in criminal proceedings. Ways to address the issues of international criminal cooperation are offered.

Key words: criminal responsibility, international cooperation, extradition, criminal process, crime.